

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:54-027.568(045)

PROFESSIONALISM OF THE FUTURE TEACHER OF CHEMISTRY AS A CRITERIA OF THE QUALITY OF HIS METHODOLOGICAL TRAINING
ПРОФЕСІОНАЛІЗМ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ ЙОГО МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**Sovhira S.V./ Совгіра С.В.***d.p.s., prof. / д.п.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-8742-7773

*Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**Умань, Садова, 2, 20300*

Анотація. У статті розглядаються термінологічні аспекти професіоналізму майбутнього вчителя хімії як критерію якості його методичної підготовки. Визначено, що ціннісною домінантою модернізації методичної підготовки є професіоналізм майбутнього вчителя, який розглядаємо як цільовий орієнтир побудови та інтегративний критерій якості методичної підготовки майбутнього вчителя та як його особистісна цінність. Особливу увагу приділено вимогам суспільства та держави до якості підготовки сучасного вчителя як найбільш загальні орієнтири у побудові методичної підготовки майбутнього вчителя хімії. Визначено особистісні та професійні якості майбутнього вчителя хімії, що визначають його професійну готовність, зокрема соціальна та професійна позиція, професійна спрямованість. Потрактовано поняття «професіоналізм» та розкрито найважливіші інваріанти професіоналізму майбутнього вчителя хімії.

Ключові слова: професіоналізм, майбутній учитель хімії, здобувач, критерій якості, методична підготовка, освітній процес, хімічна освіта.

Вступ. Зміна поглядів на роль і мету освіти в загальноосвітніх масштабах активізувала пошук нових форм, методів і засобів навчання, інноваційних підходів до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої та вищої освіти. Зокрема, це стосується хімічної освіти і відповідно методичної підготовки майбутнього вчителя, яка є інтегруючою ланкою між психолого-педагогічною, предметно-профільною та іншими компонентами професійної освіти для досягнення її високої якості.

Ціннісною домінантою модернізації методичної підготовки вважаємо професіоналізм вчителя, який розглядаємо як важливу категорію понятійно-термінологічного апарату дослідження, як цільовий орієнтир побудови та інтегративний критерій якості методичної підготовки майбутнього вчителя та як його особистісну цінність.

Насамперед зазначимо, що проблема якості освіти останніми роками широко досліджується та обговорюється у науково-педагогічному середовищі. Їй приділено увагу на роботах В. Бикова [1], В. Богатиренко [2], Н. Гнедко [3] та ін.

Категорію «якості освіти в закладах загальної середньої освіти» В. Биков розглядає як сукупність характеристик, що визначають її пристосованість до реалізації соціальних цілей формування та розвитку особистості в аспекті її навченості, вихованості, прояву соціальних, психічних та фізичних властивостей [1, с.39].

Застосуємо такий підхід і до розуміння якості методичної підготовки майбутнього вчителя хімії, яка буде якісною, якщо створюватимуться умови для розвитку професійно значимих якостей особистості здобувача та його творчої самореалізації. Це забезпечить усвідомлене та ціннісно-мотивоване прагнення до набуття знань, умінь та досвіду їх застосування для вирішення професійних проблем, а також до безперервного підвищення рівня свого професіоналізму.

Показовими є дослідження, які пов'язують питання якості освіти та її фундаменталізації. Так, В. Богатиренко мету фундаменталізації хімічної освіти вбачає у створенні умов для свідомого оволодіння здобувачами природничими (зокрема, хімічними) та психолого-педагогічними дисциплінами як змістовими основами становлення їхнього професіоналізму. Важлива роль автором відводиться єдності навчально-пізнавальної, науково-дослідницької та педагогічної діяльності здобувачів.

Особливо важливим є те, що В. Богатиренко трактує фундаментальну освіту як інструмент досягнення особистістю професійної компетентності, високої ерудиції, інтелектуальної культури та раціонального мислення, інноваційно-творчої свободи та активності. Умовами досягнення такої якості освіти автором пропонуються: інтеграція знань фундаментальних дисциплін зі знаннями мета- та психолого-педагогічних дисциплін; перехід на рівень інтенсивно-фундаментального навчання та інноваційно-творчої педагогічної діяльності; розуміння підготовки вчителя-предметника як цілісного процесу, у якому окремі навчальні курси виступають не як автономні, а інтегровані у більші освітні компоненти на основі інтегративно-модульного підходу, що об'єднує їх загальною ідеєю, цільовою установкою та міждисциплінарними зв'язками [2, с.8].

Ми дотримуємося цих умов і доповнюємо їх необхідністю формування у здобувачів ціннісного ставлення до знань, розкриття їх ролі в майбутній професійній діяльності.

У роботі А. Грабового підтверджується виявлена в науці і значуща залежність якості освіти від усвідомлення здобувачем особистої відповідальності за результати освітнього процесу та своєї навчально-пізнавальної діяльності в ньому [4, с.38]. Дійсно, чим вище це усвідомлення, тим більше розвинена в особистості ціннісна орієнтація на творчу самореалізацію та саморозвиток у навчанні та в майбутній професії.

Не менш значущими є роботи, в яких розкриваються підходи до виявлення структури якості вищої освіти. Так, В. Биков запропонував дослідити якість освіти як єдність 3-х характеристик: освітньої системи, освітнього процесу та освітніх результатів. Особливо важливим є те, що для оцінювання якості результатів навчання запропоновано акцентувати увагу не тільки на засвоєнні знань і умінь, а й на здібностях особистості самостійно вирішувати проблеми різного ступеня складності [1, с.42]. Це підтверджує важливість побудови методичної підготовки майбутнього вчителя хімії на проблемно-інтегративній основі.

Зазначені підходи вважаємо продуктивними у нашому дослідженні.

Основний текст.

Особливу увагу звертаємо на вимоги суспільства та держави до якості підготовки сучасного вчителя як найбільш загальні орієнтири у побудові методичної підготовки майбутнього вчителя хімії.

При визначенні вимог до майбутнього вчителя в педагогіці вдаються до понять «професійна придатність» і «професійна готовність». «Професійну придатність» розуміють як сукупність психічних і психофізіологічних якостей людини, необхідних для досягнення суспільно прийнятної ефективності в професії [3, с.85].

Професійна придатність формується у процесі навчання та у подальшій професійній діяльності за наявності позитивної мотивації, що стимулює творчу активність людини у процесі пошуку оптимальних способів самовираження у професії.

«Професійна готовність» визначає готовність особистості до самостійної професійної діяльності. Вона включає професійну придатність, знання, уміння та досвід діяльності фахівця. Отже, професійна готовність майбутнього вчителя є складним структурним утворенням, що включає такі компоненти: 1) професійну придатність як комплекс розвинених психологічних, психофізіологічних та фізичних якостей особистості; 2) науково-теоретичні професійні знання та вміння; 3) досвід практичної діяльності з методики предметного навчання як неодмінна умова професійного становлення майбутнього вчителя.

Ідеалізовані особистісні та професійні якості вчителя, що визначають його професійну готовність, зазвичай оформляються у модель фахівця. Сьогодні при побудові моделі майбутнього вчителя виходять не тільки з необхідних якостей особистості та основних видів його професійної діяльності, але і з сучасного погляду на його роль у розвитку суспільства та модернізації освіти. Відповідно до цього погляду, вчитель – це професія, висока місія якої – створення особистості, утвердження людини у людині.

Найбільш значимі параметри моделі такого вчителя, структуровані на дві групи та подані в таблиці 1.

Таблиця 1 - Вимоги до вчителя хімії

Соціально значущі якості	Професійно значущі якості
1. Соціальна позиція, активність та громадянська відповідальність	1. Професійна позиція та спрямованість
2. Любов до дітей, потреба і здатність віддати їм своє серце	2. Високий професіоналізм
3. Справжня інтелігентність, духовна і моральна культура	3. Інноваційний стиль науково-педагогічного мислення та діяльності
4. Бажання та вміння працювати разом з іншими	4. Готовність до створення нових цінностей та прийняття творчих рішень
5. Фізичне та психічне здоров'я, працездатність	5. Потреба та готовність до безперервної самоосвіти

Чільне місце у моделі майбутнього вчителя хімії займає його соціальна та професійна позиція, а також професійна спрямованість. Соціальна позиція складається із системи поглядів, переконань і цінностей педагога, професійна позиція визначає його ставлення до професії, цілей та мотивів педагогічної діяльності, засобів та способів її здійснення. У свою чергу, професійна спрямованість є тим каркасом, навколо якого компонується ключові професійно значущі якості особистості. Вона включає інтерес до професії, покликання, схильності і наміри вчителя.

Вважаємо, що розвинена позиція у вигляді ціннісного ставлення та професійна спрямованість є основою та умовою становлення майбутнього вчителя хімії, а отже, і ключовими складовими якості його методичної підготовки.

Проте найбільший інтерес становить така властивість вчителя, як професіоналізм. Саме професіоналізм розглядаємо ключовим, багатокомпонентним та інтегративним критерієм якості методичної підготовки майбутнього вчителя хімії. Проте професіоналізм майбутнього вчителя може бути сформований лише засобами методичної підготовки, яка забезпечує становлення його методичних компонентів та професійних орієнтирів у сфері предметного навчання. У той же час, «вузькопредметне» трактування методичних компонентів професіоналізму може обмежити поліфункціональність діяльності вчителя. Тому, методичну підготовку необхідно будувати у взаємозв'язку з філософським, хімічним та іншими освітніми компонентами, а методичні компоненти професіоналізму, що формуються, важливо розглядати на міждисциплінарній основі.

Таким чином, професіоналізм розглядається нами як домінуючий критерій сучасної якості підготовки майбутнього вчителя хімії. Тому, на його досягнення через формування методичних компонентів професіоналізму має бути спрямована й інноваційна система хіміко-методичної підготовки, яку ми проектуємо. У зв'язку з цим, «професіоналізм вчителя хімії» та «методичні компоненти професіоналізму вчителя хімії» виступають ключовими та взаємопов'язаними поняттями нашого дослідження.

Поняття «професіоналізм» широко досліджується у сучасній науці, де спостерігається значне розмаїття підходів до визначення його сутності: ототожнюють професіоналізм з майстерністю, розуміють його як рівень сформованості майстерності, співвідносять його з самоосвітою (О. Полупаненко [5], П. Самойленко [6] та ін.). Проте вважаємо «професіоналізм» самостійною категорією.

О. Полупаненко розуміє «професіоналізм» як сукупність фізичних, інтелектуальних і ділових здібностей, потреб, інтересів та якостей особистості фахівця [5, с.341]. П. Самойленко визначає його як відображення вимог професії в особистості, діяльності фахівця [6, с.34]. Істотно те, що, вказуючи на «відображення», П. Самойленко пов'язує його не лише зі способами аналізу професійних ситуацій, формулюванням та вирішенням професійних завдань, а й зі способами аналізу результатів, а також із самодіагностикою причин, що призвели до них.

Наведені трактування «професіоналізму», безперечно, корисні для нашого дослідження. Більш наближеним до специфіки діяльності вчителя як творчого процесу, пов'язаного з виявленням, постановкою та вирішенням педагогічних проблем, вважаємо розуміння професіоналізму, запропоноване Н. Гнедко: професіоналізм виявляється у вмінні бачити і формувати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні способи їх вирішення [3, с.155]. Це визначення відображає акмеологічний аспект професіоналізму, характеризуючи вчителя як суб'єкта, творця власної педагогічної діяльності.

Слід зазначити, що формування професіоналізму в визначені Н. Гнедко характеризується як результат тривалого і поетапного процесу безперервного самовдосконалення фахівця на основі розвинених навичок самоосвіти, самоорганізації та самоконтролю в діяльності. Тому педагогічна освіта, а отже і методична підготовка повинні будуватися на основі принципу безперервності. У нашому дослідженні реалізація цього принципу пов'язується з побудовою методичної підготовки майбутнього вчителя хімії в умовах спеціально створеного освітнього простору. Найважливішим етапом становлення професіоналізму майбутнього вчителя виступає період навчання у закладі вищої освіти [3, с.167].

Н. Гнедко «професіоналізм» розуміє як складну систему організації свідомості, психіки людини [3, с.142]. Ця система включає професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості, що взаємодіють у процесі творчої самореалізації фахівця.

Професіоналізм особистості автор визначає як характеристику суб'єкта праці, що відображає високий рівень його професійних або особистісно-ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіоналізму, креативності, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу та ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток. Професіоналізм діяльності – як якісну характеристику суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію та компетентність, різноманітність ефективних професійних навичок та умінь, у тому числі таких, які ґрунтуються на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами та способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати діяльність з високою та стабільною продуктивністю [3, с. 154].

Отже, з позицій акмеологічного підходу професіоналізм постає як властивість фахівця, що інтегрує його особистісні і ділові якості, виведені на рівень творчості, які проявляються у вирішенні ним професійних проблем і завдань.

Враховуючи дані таблиці 1, розглянуті підходи до природи та сутності професіоналізму, сучасні орієнтири розвитку та модернізації освіти, до найважливіших інваріантів професіоналізму майбутнього вчителя хімії можна віднести: 1) професійні знання, вміння та досвід їх застосування; 2) компетентність; 3) науково-педагогічне мислення; 4) вміння та досвід творчої самореалізації, самоосвіти, самоорганізації та самоконтролю діяльності, 5) професійно-спрямовані потреби, мотиви, духовно-моральні якості та цінності вчителя. Ці інваріанти вважаємо цільовими орієнтирами методичної

підготовки здобувачів.

Отже, у становленні професіоналізму майбутнього вчителя хімії особлива роль належить його методичній підготовці. Виступаючи інтегруючою ланкою між різними напрямками підготовки фахівця у закладі вищої освіти, вона єдина пов'язана з практикою навчання у закладах загальної середньої освіти. Методична підготовка здійснює неоціненний внесок у становлення професіоналізму майбутнього вчителя хімії у вигляді його методичних компонентів, що забезпечують відповідність реаліям та потребам якості сучасної хімічної освіти.

Висновки.

Були розглянуті термінологічні аспекти професіоналізму майбутнього вчителя хімії як критерію якості його методичної підготовки. Визначено, що ціннісною домінантою модернізації методичної підготовки є професіоналізм майбутнього вчителя, який розглядаємо як цільовий орієнтир побудови та інтегративний критерій якості методичної підготовки майбутнього вчителя та як його особистісну цінність.

Особливу увагу приділено вимогам суспільства та держави до якості підготовки сучасного вчителя як найбільш загальні орієнтири у побудові методичної підготовки майбутнього вчителя хімії.

Визначено особистісні та професійні якості майбутнього вчителя хімії, що визначають його професійну готовність, зокрема соціальна та професійна позиція, професійна спрямованість.

Було потрактовано з позицій акмеологічного підходу поняття «професіоналізм» як властивість фахівця, що інтегрує його особистісні і ділові якості, виведені на рівень творчості, які проявляються у вирішенні ним професійних проблем і завдань. Розкрито найважливіші інваріанти професіоналізму майбутнього вчителя хімії: професійні знання, вміння та досвід їх застосування; компетентність; науково-педагогічне мислення; вміння та досвід творчої самореалізації, самоосвіти, самоорганізації та самоконтролю діяльності; професійно-спрямовані потреби, мотиви, духовно-моральні якості та цінності вчителя. Ці інваріанти вважаємо цільовими орієнтирами підготовки майбутніх учителів хімії.

Література

1. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. № 29. С. 37–49. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3904>
2. Богатиренко В. А. Про основні тенденції хімічної освіти ХХІ. *Актуальні питання підготовки майбутнього вчителя хімії: теорія і практика: збірник наукових праць*. Вип. 2. Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2016. С. 7–10. <https://chemeducation.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/14/2019/06/Konf.pdf>
3. Гнедко Н. М. Формування готовності майбутніх учителів до застосування засобів віртуальної наочності у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2015. 292 с.

4. Грабовий А. К. Експериментально-методична підготовка майбутніх учителів хімії. *Підготовка майбутнього вчителя хімії до впровадження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. С. 38–40. <https://vspu.edu.ua/science/art/a120.pdf>

5. Полупаненко О. Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя хімії як психолого-педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 4 (6). С. 338–350. https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/PN_8_34_2013.pdf

6. Самойленко П. В. Формування професійно-методичних компетенцій бакалаврів хімії в педагогічному університеті. *Вісник ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 120. Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка, 2014. С. 32–37.

References.

1. Bykov V. Yu. (2012). Innovative development of means and technologies of open education systems. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. 29. pp. 37–49. [in Ukrainian].

2. Bogatyrenko V. A. (2016). On the main trends of chemical education of the 21st century. *Current issues of training the future teacher of chemistry: theory and practice: a collection of scientific papers*. Issue 2. Vinnytsia. pp. 7–10. [in Ukrainian].

3. Hnedko N. M. (2015) Formation of readiness of future teachers to use virtual visualization tools in professional activity: *candidate's thesis*: Rivne. [in Ukrainian].

4. Grabovy A. K. (2014) Experimental and methodical training of future chemistry teachers. *Preparation of the future chemistry teacher for the implementation of the State standard of basic and comprehensive general secondary education: a collection of materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference – Vinnytsia*. pp. 38-40. [in Ukrainian].

5. Polupanenko O. G. (2010) Professional training of the future chemistry teacher as a psychological and pedagogical problem. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Sumy. 4 (6). pp. 338–350. [in Ukrainian].

6. Samoilenko P.V. (2014) Formation of professional and methodical competences of bachelors of chemistry in a pedagogical university. *Bulletin of T.G. Shevchenko ChNPU. Series: Pedagogical sciences*. Issue 120. Chernihiv. pp. 32–37. [in Ukrainian].

Abstract. *The article examines the terminological aspects of the professionalism of the future chemistry teacher as a criterion for the quality of his methodical training. It was determined that the value dominant in the modernization of methodical training is the professionalism of the future teacher, which is considered as a target guide for the construction and integrative criterion of the quality of methodical training of the future teacher and as his personal value. Particular attention is paid to the requirements of society and the state for the quality of modern teacher training as the most general guidelines in the construction of methodical training of future chemistry teachers. The personal and professional qualities of the future chemistry teacher are determined, which determine his professional readiness, in particular, social and professional position, professional orientation. It was established that the social position consists of the teacher's system of views, beliefs and values, the professional position determines his attitude to the profession, goals and motives of pedagogical activity, means and methods of its implementation. It is revealed that professional orientation is the frame around which the key professionally significant qualities of an individual are arranged. It includes interest in the teacher's profession, vocation, inclinations and intentions.*

The concept of "professionalism" is interpreted as a property of a specialist that integrates his

personal and business qualities, brought to the level of creativity, which are manifested in his solution of professional problems and tasks. The most important invariants of the professionalism of the future chemistry teacher are revealed: professional knowledge, skills and experience in their application; competence; scientific and pedagogical thinking; skills and experience of creative self-realization, self-education, self-organization and self-control of activities, professionally oriented needs, motives, spiritual and moral qualities and values of a teacher.

Key words: *professionalism, future chemistry teacher, acquirer, quality criterion, methodical training, educational process, chemical education.*

Стаття відправлена 10.02.2023 р.
Совгіра С.В.